

Ekolojinin İdeolojisi: Sürdürülebilir Gelişme-Toplumsal Ekoloji Karşılaştırması*

*

Ahmet Mutlu
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada ekolojik sorunlarla ilgili yaklaşımların iki farklı biçimi olarak ele alınan ekolojik düşünce ile çevre korumacılığın ideolojilerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, ekolojik düşünce için Toplumsal Ekoloji akımı ve çevre korumacılık için de Sürdürülebilir Gelişme düşüncesi örnek olarak seçilmiştir. Çalışmanın genel çerçevesine uygun olarak, Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme'nin ideolojileri karşılaştırılmıştır. Önce, Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir gelişme'nin ideolojik kaynakları irdelenmiş ve bu bağlamda ekolojik düşünce ve çevre korumacılığın farklılığı ortaya konulmuştur. Daha sonra her iki yaklaşım, ideolojik yapıları (ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel ve yönetsel olarak) bakımından karşılaştırılmıştır. Buna göre Toplumsal Ekoloji'nin ideolojisinin temel unsurları olan özgürlük sorunu, egemen yönetim yapılarına bakış, yerel yönetimler üzerinde durulmuştur. Benzer şekilde, Sürdürülebilir Gelişme'de de yönetim yaklaşımı olarak yönetim irdelenmiştir. Bu anlamda sürdürülebilir gelişme anlayışı ekonomik faaliyet özgürlüğünü kendine temel alarak daha liberal bir çizgide dururken toplumsal ekoloji anarşizm ve Marxizmden etkilenerek kapitalist üretim ilişkilerine karşı bir duruşa sahiptir. Sürdürülebilir gelişme, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin bireysel ekonomik özgürlüğün gelişmesi için gerekli ön koşul olarak vurgulanır. Toplumsal ekoloji ise, ekolojik çelişkilerin kapitalist sistemin doğasından kaynaklandığı ve "düzeltici rötuşlarla" giderilemeyeceği öngörüsünden hareketle "egemen sistemi değiştirme" düşüncesini savunur ve bu haliyle Marksist ideoloji ile ortak bir noktada buluşur.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik düşünce, Çevre korumacılık, Toplumsal ekoloji, Sürdürülebilir gelişme, İdeoloji.

* Bu makale, yazar tarafından 2006 yılında A.Ü. SBE Sosyal Çevre Bilimleri A.B.D.'de savunulan "Ekoloji ve Yönetim Düşüncesi" adlı doktora tezinde değinilen temel bazı fikirlerin yeniden kurgulanması ve geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

The Ideology of Ecology: Comparison of Social Ecology and Sustainable Development

*

Ahmet Mutlu
Ondokuz Mayıs University

Abstract

In this study, our aim is to compare the ideologies of ecological thought and environmental protectionism, which are taken into consideration as the two different types of the approaches relate with ecological problems. In this context, Social Ecology trend is chosen as a sample for ecological thought and Sustainable Development thought is chosen as a sample for environmental protectionism. The administration ideas of Social Ecology and Sustainable Development are compared according to the general frame of the study. First, ideological resources of Social Ecology and Sustainable Development are examined, in this context, the problem of the difference of ecological thought and environmental protectionism is introduced. Then, Social Ecology and Sustainable Development are compared with regard to their ideological structures, -economically, politically, socially and culturally and administrative-. With reference to this basic, an analysis is realized on the liberty problem, view to the sovereign system, local governments, which are the basic elements of the ideology of the Social Ecology. Similarly, governance is examined as a administration approach also in Sustainable Development. In this sense, social ecology has a stance against capitalist production relations, influenced by anarchism and marxism, while the concept of sustainable development stays on a more liberal basis, based on its own freedom of economic activity. Sustainable development emphasized the market economy based on the competition as a prerequisite for the development of individual economic freedom. Social ecology argues that ecological contradictions arise from the nature of the capitalist system and thus advocates the idea of changing the "dominant system". This point is the common point between Marxist ideology and social ecology.

Keywords: Ecological thought, Environmental protectionism, Social ecology, Sustainable development, İdeology.

Giriş

Ekolojik sorunlara çözüm arayan yaklaşımlar, temelde radikal olup olmalarına göre ayrılmaktadırlar. Söz konusu yaklaşımların radikal olup olmaları, onların aynı zamanda farklı ideolojik referanslara sahip olduklarını gösterir. Halihazırda ekolojik sorunlara yönelik iki temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan birisi olan “ekolojik düşünce”, radikal bir perspektife sahipken; bir diğeri olan “çevre korumacılık” reformist bir karakter taşımaktadır. Her iki yaklaşımın farklı ideolojik kaynaklardan beslendiği söylenebilir.

Egemen sistem karşısında ekolojik düşünce ile çevre korumacılığın ideolojik kaynakları farklı niteliklere sahiptir. Buna göre, genel olarak ekolojik düşünce ve çevre korumacılık, hangi ideolojilerden etkilenmişlerse o çerçevede bakış açıları içermektedirler.

Ekolojik düşünce içinde çeşitli ekoller/görüşler bulunmaktadır. Bunlar içinde öne çıkan görüşlerden birisi de Toplumsal Ekoloji’dir. Öte yandan çevre korumacılık yaklaşımının en bilinen örneği Sürdürülebilir Gelişme anlayışıdır.

Bu çalışmada, genel olarak ekolojik düşünce ile çevre korumacılığın, ideolojik kaynakları itibariyle çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu karşılaştırmalı çözümleme, ekolojik düşünce akımı olarak Toplumsal Ekoloji ve çevre korumacı yaklaşım olarak da Sürdürülebilir Gelişme üzerinden yapılacaktır. Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme, önce genel ideolojik referansları itibariyle irdelenecek; daha sonra da ekonomik, siyasal, toplumsal-kültürel ve yönetsel temel alanlar bakımından tartışılacaktır. Çalışma, literatür incelemesine dayalıdır.

I. Genel İdeolojik Referansları İtibariyle Sürdürülebilir Gelişme ve Toplumsal Ekoloji

Sürdürülebilir Gelişme yaklaşımı, ekolojik sorunlara kapitalizmin ideolojik doğasının değil, onun uygulanma yöntemlerinin yol açtığı varsayarak, çoğulculuğa dayalı toplumsal ve demokratik yapılarla söz konusu sorunların giderilebileceğini öngörür. Nitekim sürdürülebilir gelişmenin en önemli araçlarından birisi olan “yönetişim”, ortaya çıkış süreci, amacı, olguyu savunan aktörler ve uygulamalar itibariyle değerlendirildiğinde, Sürdürülebilir Gelişme’nin genelde kapitalizme, özelde de “neo-liberalizm”e göre biçimlendiği söylenebilir.

Neo-liberalizmde ekonomik faaliyet özgürlüğünün temel özgürlük olarak gündeme gelir ve rekabete dayalı piyasa ekonomisinin bireysel ekonomik özgürlüğün gelişmesi için gerekli ön koşul olarak vurgulanır; topluma ekonomik ilişkiler yumağı olarak bakılır; devletin/kamu girişiminin, kaynakların verimsiz kullanılmasına ve israfa neden olduğu gerekçesiyle küçültülmesi önerilir; devletin görece disiplinli ve hatta otoriter bir hukuksal, yasal-anayasal çerçeve içinde faaliyet göstermesinin öngörülür (Aksoy, 1998, s. 8). Sürdürülebilir Gelişme çerçevesinde yönetimle ön plan çıkarılan ve “kaynak israfını önlemek” gerekçeli kamu girişiminin küçültülmesi, bu alanlarda işletmecilik anlayışının, dolayısıyla özel sektörün devreye sokulması ve böylece kaynakların “rasyonel kullanılacağı” öngörüsüyle (Aksoy, 1998 s. 11) kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması da neo-liberal ideolojinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sol-liberter akımdan gelen Toplumsal Ekoloji ise “anarşist-cemaatçi” bir felsefeye dayalıdır (Kovel, 2003, s. 99). Bu akımın kurucusu olan Bookchin, özellikle Kropotkin’den ve anarko-komünizmden etkilenmiştir (Pepper, 1999, s. 30). Öte yandan Toplumsal Ekoloji, eko-anarşizmin içinde yer alan bir ekolojik düşüncedir.¹

Bookchin, Toplumsal Ekoloji’yi başlangıçta anarşist esaslara göre kurmuş olmakla birlikte, ilerleyen yıllarda anarşizmden farklı, yeni ve kendine özgü bir yaklaşım -eko-anarşizm- benimsediğini belirtir. Öte yandan Bookchin, bazı yöntem farklılıkları olmakla birlikte, felsefi görüşlerinin Hegel’e dayandığını söyler. Ayrıca, felsefe ve tarih anlayışı ile doğal dünya, evrimci ve dinamikçi görüşler bakımından da Marx’tan–Marxizm’den değil-etkilendiğini ifade eder (Danek, 2002). Dolayısıyla, Toplumsal Ekoloji’nin aynı zamanda marksist ideolojiden de etkiler taşıdığı söylenebilir. Anarşist ideolojideki “örgütlenmenin aşağıdan yukarıya doğru olması” düşüncesine paralel biçimde, Marksist ideolojide dikkat çekilen “kaynaklara sahip olanlarla sahip olmayanlar arasında, zenginlerle yoksullar arasındaki

¹ Bookchin, “Özgürlüğün Ekolojisi” adlı eserinde, “tüm yazılarımın amacı, ekolojik krizin toplumsal kaynaklarına ilişkin tutarlı bir görüş getirmek ve... eko-anarşist bir proje sunmaktır” demektedir (Bookchin, 1994, s. 26). Eko-anarşizm, özellikle ekonomik, politik ya da bireysel nitelikli olmak üzere, her türlü hiyerarşiye karşıdır. Eko-anarşistler, küçük ölçekli ve yerinden yönetimli topluluk biçimini toplumsal örgütlenmenin temel birimi olarak kabul ederler. Bu yaklaşıma göre alternatif bir toplum, özgürlüğü sağlayan ve insani değerlere dayalı olarak, karşılıklı yardım ile işbirliğine göre örgütlenmiştir. Böyle bir yapıda aynı zamanda çevre dengesi ve bütünlüğü korumak temel bir amaçtır (Turan, 2002, s. 214).

zıtlıklar” düşüncesi, Toplumsal Ekoloji tarafından da kabul edilir. Marksist ideolojide bu tür çelişkilerin kapitalist sistemin doğasından kaynaklandığı ve “düzeltici rötuşlarla” giderilemeyeceği öngörüsü (Keleş; Hamamcı, 2002, s. 248), Toplumsal Ekoloji’nin görece “indirgemeci” bulduğu, ancak gerçekliğini reddetmediği bir düşüncedir. Nitekim ekolojik sorunların çözümü için “egemen sistemi değiştirme” düşüncesi, Marksist ideoloji ile Toplumsal Ekoloji’nin bulunduğu temel noktalardan birisidir.

II. Sürdürülebilir Gelişme İle Toplumsal Ekoloji’de Temel Alanlar

Sürdürülebilir Gelişme ve Toplumsal Ekoloji’nin ideolojik referansları, her iki yaklaşımın temel alanlara yönelik görüşleri üzerinden ayrıntılı biçimde analiz edilebilir. Bu nedenle her iki yaklaşımın ekonomik, siyasal, toplumsal-kültürel ve yönetsel düşünceleri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

1. Ekonomik Düşünce

Sürdürülebilir Gelişme, ekonomi disiplini bakımından “oluşmuş bulunan zenginliğin nasıl genişletilebileceği” sorusuna “piyasa ekonomisi koşullarında” diye cevap veren (Aruoba, 1997, s. 172) bir yaklaşımın ürünüdür. Sürdürülebilir Gelişme’nin piyasa ekonomisi koşullarına dayalı çözüm arayışı üzerinde her hangi bir anlaşmazlık yoktur. Ne var ki, sürecin işleminde “ekonomi”nin mi, yoksa “çevre”nin mi ön planda olacağı konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında anlaşmazlık söz konusudur. İlk bakışta, sadece gelişmekte olan ülkelerin ekonomi öncelikli talepleri (gelişme ekonomisi), Sürdürülebilir Gelişme’nin kapitalizmle ilişkisini destekler görünmekle birlikte, gelişmiş ülkelerin çevre öncelikli taleplerinin de sonuçta ekonomik bir yaklaşımla değerlendirilmesi (çevre ekonomisi) (Aruoba, 1997, ss. 172-173), söz konusu ilişkiyi dolaylı olarak destekler. Bu bağlamda Sürdürülebilir Gelişme yaklaşımı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin öncelikleri bakımından bir biçimde kapitalizmle ilişkilidir.

Sürdürülebilir Gelişme ile neo-liberalizm arasında ilişki olduğunu öne süren görüşler² de yukarıdaki tespiti destekler. Bu görüşlerin temel hareket noktası, Sürdürülebilir Gelişme’nin resmen ortaya çıkışının, neo-liberal politikalar için zemin hazırlayan “borç krizi” ile hemen hemen aynı döneme

² Sürdürülebilir Gelişme ile neo-liberalizm arasındaki ilişkiler hakkında ayrıntılı bilgiler için bkz. (Cleaver, 2002, ss. 54-72).

rastlamasıdır (Cleaver, 2002, s. 57). Mesela Brundtland Raporu'nun hazırlanması, 1960'larla birlikte etkili olmaya başlayan çevreci hareketin, ABD'nin maliyet kalemlerine yük getiren önemli sebeplerden birisi olması (buna uyum gösteremeyen firmalar batmaya başlamıştır) ve krizin derinleşmesiyle ilişkilendirilmektedir (Dursun, 2000 ss. 58-59).

Gerek kapitalizm ve gerekse neo-liberalizmle ilişki konusunda Sürdürülebilir Gelişme sürecindeki anlaşma, görüşme ve olaylara da dikkat çekilmektedir. Bunlardan birisi, 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Çevre Konferansı'na kadar uzanmaktadır. Söz konusu Konferans öncesinde "çevre mi, kalkınma mı?" tartışmaları sonucunda ortaya konulan "birleşme eğilimli doktrin"³in ortaya çıkışı, yukarıdaki ilişkiyi destekler görünmektedir. Eleştirilerin bir bölümü de Brundtland Raporu'nun "bütünüyle endüstriyalist bir yaklaşımla yazılmış" olmasıyla (Şahin, 2004, s. 21) ilgilidir.

Sürdürülebilir Gelişme'nin ortaya çıkışından sonraki eleştiriler ise genellikle bu süreçteki toplantılar ve bunlar sonucu ortaya çıkan metinlerin içeriği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin; Rio Bildirgesi'nin 3. maddesinde, gelecek kuşaklar için -Stockholm'den farklı olarak- "çevre hakkı"ndan değil, "kalkınma hakkı"ndan söz edilmektedir. Ayrıca, 4. maddede de Sürdürülebilir Gelişme'nin gerçekleştirilmesi için çevrenin korunmasının "kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu" vurgulanmaktadır. Yanı sıra Gündem 21'de egemen kalkınma anlayışı ve buna bağlı olarak piyasa ekonomisindeki başarısızlıklar sorgulanmadan çözüm önerileri sıralanmaktadır. Bu bağlamda, Gündem 21'in ikinci bölümünde gelişmekte olan ülkelerde Sürdürülebilir Gelişme'nin hızlandırılması için uluslararası işbirliğinden söz edilerek, ticaretin liberalleştirilmesi, uluslararası ticaretteki engellerin kaldırılması, korumacılığın durdurulması, tarife içi engellerin kaldırılması, özel sektörün teşvik edilmesi ve girişimciliğin önünün açılması önerilmektedir (Şahin, 2004, ss. 21-22). Bu öneriler ile neo-liberal politikalar arasındaki paralellikler dikkat çekicidir.

Yukarıdaki ilişkiler bağlamındaki eleştirilerden bir kısmı da 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi sürecinde, gerek zirve öncesindeki lobi faaliyetleri ve gerekse zirve sonrasında kararların alınmasında çok uluslu

³ Birleşme Eğilimli Doktrin: Ekonomik kalkınmanın hareket noktası insan refahıdır ve çevresel varlığın gerçek korunma nedeni de insan refahıdır. Bundan dolayı bu iki nokta çelişik değil, birleşme eğilimli olmalıdır (Wilson, 1978, s. 43).

şirketlerin (ÇUŞ) rolleriyle ilgilidir. ÇUŞ'lar, Johannesburg Zirvesi sonunda alınan kararları doğrudan etkileyerek, Sürdürülebilir Gelişme'nin gerçekleştirilmesinde kendilerini vazgeçilemez unsurlar olarak gündeme getirmişler ve çevre sorunları konusunda meşrulaştırmışlardır.

Kapitalist ideoloji-Sürdürülebilir Gelişme ilişkisi bağlamında yukarıdaki çıkarıma dayalı tespitlerin yanısıra, hâlihazırdaki Sürdürülebilir Gelişme politikaları ve uygulamaları üzerinden, "somut" tespitler de yapılmaktadır. Özellikle "yönetişim", hedefleri ve uygulamaları itibarıyla neo-liberal politikaların bir aracı olarak değerlendirilmektedir.⁴ Yani kamu yönetiminin örgütlenmesinde etkili olan Dünya Bankası (DB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin etkisiyle gerçekleşen yönetim anlayışı, neo-liberal katılımcılık modeline uygun olarak sermayenin yerel nüfuz etme yolu ve dolayısıyla kamu kudretini, kapitalizmin egemen sınıfına teslim eden bir açılım olarak yorumlanmaktadır (Güler, 2003, ss. 93-116).

Sürdürülebilir Gelişme-neo-liberal ideoloji arasındaki ilişkileri bağlamında uluslararası kuruluşların aldığı kararlara ve uyguladığı politikalara sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bunlardan birisi, "yoksullukla mücadele" söylemine dayanmaktadır. "Yoksullukla mücadele", 1990'lı yılların sonlarından itibaren, başta DB, BM, IMF ve G-8'ler olmak üzere, uluslararası kurumların anlaşmaya vardıkları bir konudur. Bu süreç, "yoksulluk" sorununun kapitalist ideolojiyle eklenmesi olarak değerlendirilmektedir (Özdek, 2002, s. 4). Bu çerçevede "yapısal uyum politikaları" önemli görülmektedir. Yapısal uyum ile gelişmekte olan ülkelerin kamu kesiminin ağırlığını özel kesimin yararına azaltmak, ülke ekonomisini dünya piyasalarına açmak, böylece dünya kapitalizmini tek pazarlı, tek üretim alanlı bir yapıya dönüştürmek amaçlanmaktadır (Geray, 2001: 9). Örtük amaçlar göz ardı edilse bile yapısal uyum politikalarının makro-ekonomik istikrar ve piyasa liberalizasyonuna dayandığı gerçeği (Küresel Komşuluk, 1996, s. 125), yukarıdaki değerlendirmelere haklılık kazandırmaktadır.

Sürdürülebilir Gelişme ile kapitalist ideoloji arasında kurulan ilişki konusunda yönetişimin en çok dikkat çekilen konularının "yerellik" ve "sivil toplum örgütleri (STÖ)" olduğu söylenebilir. Özellikle yapısal uyum

⁴ DB'nin kapitalist ideolojinin sürdürülmesinde önemli bir kurum olduğu kabul edilirse, geçmişten bugüne belirlediği dört farklı söylem, bu konudaki eleştirileri destekler görünmektedir. Bunlar sırasıyla, "büyüme", "büyümeyle birlikte yeniden bölüşüm", "yapısal uyumla birlikte büyüme" ve "iyi yönetme/yönetişim" dir (Yıkılmaz, Tarihsiz, s. 149).

politikalarında yerelleşmeye, genellikle yabancı ve çok uluslu sermaye ortaklıklarına karşı korumacı politikalar güden ulus-devleti döngü dışında bırakarak, yerel toplumlarla ya da yerel işgücüyle doğrudan ilişkiye girmeyi amaçlayan bir içerik yüklenmektedir (Geray, 2001, s. 8). DB'nin 2000'li yıllar için geliştirdiği yeni gelişme vizyonunun odak noktasında olan yerellik, ulusal ve ulus-altı düzeylerde gelişme stratejilerinin hazırlanmasını gerektirmektedir (Özdek, 2002, ss. 5-6). Şayet STÖ'lerin, küreselleşmenin "güdümlü örgütleri" ya da başlı başına bir "sektör" olduğuna yönelik görüşler⁵ doğru ise yukarıdaki ideolojik bağların varlığına yönelik tereddütler de haklılık kazanır.

Sürdürülebilir Gelişme'nin kapitalizme eklemlediği yukarıdaki tespitlere karşılık, Toplumsal Ekoloji'de çok yönlü bir kapitalizm eleştirisi söz konusudur. Dolayısıyla, Toplumsal Ekoloji'nin ideolojik dinamikleri, kapitalist ideolojiden oldukça farklıdır.

Toplumsal Ekoloji'nin ekonomik öngörülerini, ekonomik alanla politik alanın iç içe geçmiş olmasından beslenir. Diğer deyişle, ekonomik alanla politik alan farklı kategorilerin konusu değildir. Toplumsal Ekoloji'de temel ekonomik öngörü, "yaşamın maddi temellerini 'herkesten yeteneğine göre herkese ihtiyacına göre' ilkesine göre tedarik etmeyi amaç edinen, insani temeller ve dayanışma gibi değerleri esas kabul eden alternatif bir moral ekonomi"dir (Ata, 2002, s. 24). Söz konusu moral ekonominin, bu boyutuyla Marksist ideolojiden etkilendiği açıktır. Öte yandan, bu ekonominin "özgürlükçü bir toplum projesi" bağlamında, hiyerarşiyi ve onun sakıncalarını gidermek üzere "konfedere" bir modele bağlanması da onun anarşist ideolojiyle ilgili yönüdür.

Toplumsal Ekoloji'nin ekonomik görüşü, özgürlükçü bir toplum için kar arayışının sınırlandırılmasına ve giderek ortadan kaldırılmasına dayanır. Bu nedenle, her hangi bir ekonomik girişim, kar arayışını sınırlandıracak bir toplumsal yapı içerisinde var olmak zorundadır. Bu ekonomik girişim, sadece kendi işyerinin kar arayışını değil, ekonomik yaşamın tamamını genel

⁵ STÖ'lerin "özel sektör"e benzediği hususunda bir gazetecinin bu konudaki yorumu ilginçtir: "...Artık sivil toplum örgütlerinde öyle büyük paralar dönmeye başladı ki, sonunda koskoca ve en hızlı gelişen sektör olup çıktı. ... Amerikan 3. sektörünün kontrol ettiği para, 1993 rakamlarıyla tam 125 milyar dolar. Bu ülkedeki kâr amacı gütmeyen kuruluşların sayısı 1.5 milyona ulaşmış durumda. Bu 1.5 milyon kuruluşta 10 milyondan fazla kişi çalışıyor ve bu rakam, ABD'deki toplam istihdamın yüzde10'unundan fazlasını oluşturuyor. ... İşte bütün bu koşullar milyonlarca STK'nın 125 milyarlık bağış pastasından en büyük payı kapmak için kıyasıya rekabet ettikleri bir sektörü oluşturuyor. ..." (Göktürk, 2005).

olarak kontrol edecek bir toplumsal yaşamın içinde olmak durumundadır (Ata, 2002, s. 25). Dikkat edilirse, Toplumsal Ekoloji'nin ekonomi politikaları, kapitalist ideolojideki "serbest ve özgür girişim" ve "bireycilik" ilkelerinin tersine, bir üst "sınırlandırıcı (Halk Meclisleri)" ile "toplumculuk" ilkelerine dayanır ki bunlar, Marksist ideolojinin etkileridir.

Ekonominin "yerelleştirilmesi", Toplumsal Ekoloji'nin ideolojisini ortaya koymak bakımından önemli ipuçları taşır. Sürdürülebilir Gelişme'nin temel özelliklerinden birisi, "politikanın ekonomikleştirilmesi"dir. Toplumsal Ekoloji'de özgürlükçü yerel yöneticilik ise "ekonomiyi politize" etme ve onu "kamusal alan içinde eritme" amacı taşır. Diğer deyişle, ekonomiyi özel alandan çıkararak, ekonomi politikalarının tüm topluluk tarafından formüle edildiği, yurttaşların yüz yüze ilişkiler yoluyla, bir biriyle çatışan ve mesleki olarak tanımlanan özel çıkarların üzerinde olan, genel bir çıkar oluşturmak amacıyla toplumsal alana getirir (Ata, 2002, s. 25). Bu durum, Sürdürülebilir Gelişme'deki yönetişimin karar alma süreçlerinde katılım adına bürokrasi, STÖ ve özel sektörden oluşan yapısından farklıdır. Çünkü yönetim yaklaşımında görece kategorik bir toplumsal yapıya dayalı yöntem öngörülürken, özgürlükçü yerel yöneticilikte bu kategorilerin kaldırılmasına dayalı bir yöntem öngörülür. Bu bağlamda "ekonominin yerelleştirilmesi", sadece ekonominin toplumsal olarak kontrol edilmesine engel oluşturacak mesleki farklılıkların giderilmesi değil, aynı zamanda yaşamın maddi gereçlerinin komünal bir dağıtımına olanak sağlaması anlamına gelir. Dolayısıyla ekonominin yerelleştirilmesi, "mülkiyet" in yerel yönetimlerin elinde olmasını ve ekonominin halk meclisindeki tüm yurttaşlar tarafından yönetilmesini önermektedir (Ata, 2002, s. 25). Görüldüğü gibi genel mantık bakımından Marksist ve anarşist ideolojinin etkileri olmakla birlikte, Toplumsal Ekoloji'nin kendine özgü (mülkiyetin beledi olması, ekonominin halk tarafından yönetimi vd.) ideolojik nitelikleri de bulunmaktadır.

2. Siyasal Düşünce

Siyasal ideolojilerde "devlet", "demokrasi" ve "özgürlük" olgularına bakış önemli yer tutar. Sürdürülebilir Gelişme'nin siyasal öngörülleri, devlet kurumunun ve egemen demokrasi uygulamalarının geçerliliği üzerine kuruludur. Sürdürülebilir Gelişme'nin gerek ortaya çıkışı, gerekse uygulanma süreci üzerinden böyle bir tespit yapılabilir. Sürdürülebilir Gelişme'nin, devletin gücünü ve onun yurttaş üzerindeki taleplerini haklı çıkarmak için bir "meşrulaştırma aracı" olarak kullanıldığına yönelik

görüşler bulunmaktadır. Nitekim kanun, düzen ve refahın yeniden dağılımı gibi klasik amaçların yanı sıra son yıllarda halkın yaşamı üzerinde devlet müdahalesini haklı çıkarmak amacıyla “gezegenimizin yaşamını sürdürmesi” gerekçesi sıklıkla kullanılmaktadır (Sachs, 2004, ss. 63-64).

Sürdürülebilir Gelişme’nin devlet kurumuna bakışı, kapitalizmde “devlet”e biçilen rol ile paralellik gösterir. Bu bağlamda, devlet her durumda ve koşulda desteklenmeyebilir ancak, kurumsal gerekliliği kesinlikle kabul edilir. Nitekim neo-liberalizmde olduğu üzere, devletin eleştirildiği her durum, sonuç olarak kapitalist süreçteki aksaklıklarda devletin rolüyle ilişkilidir ki, bu konuda temel reçete “devletin küçültülmesi”dir. Dikkat edilirse mevcut eleştiriler, devletin varoluşuyla değil, işleyişiyle ilgilidir.

Sürdürülebilir Gelişme’nin “demokrasi” algısının da benzer nitelikler taşıdığı söylenebilir. Sürdürülebilir Gelişme’nin demokrasi algısını yansıtan en belirgin argümanı “yönetişim”dir. Genel olarak dünyada refah devleti anlayışından vazgeçme sürecinde, bir yandan ulus-devletlerin ekonomiyi yönlendirme araçlarının azalması, öte yandan ulus-devlete ait kararların o topraklarda yaşayanlardan çok, ülke dışındaki aktörler tarafından belirlenmesiyle, temsili demokrasinin mantıksal dayanakları ortadan kalkmaya başlamıştır (Gökçe, 2003, s. 217). Yönetişimin, toplumu yönetsel karar alımı sürecinde etkin kılma söylemiyle, bir taraftan da kapitalizmin önünü tıkayan sorunları gidermek amacıyla ortaya çıktığı (Akdoğan, 2002, s. 84) ileri sürülmektedir.

Yukarıdaki görüşleri destekleyen çeşitli delillerden söz edilebilir. Bunlar içinde özellikle Sürdürülebilir Gelişme’nin siyasal politikalarının, rejimi ne olursa olsun her tür yapıdaki ülkeler için uygulanabilir bir yöntem önermiş olması, en önemli delil olarak gösterilebilir. Diğer deyişle, Sürdürülebilir Gelişme’nin demokrasi, katılım ve yönetimle ilgili politikalarının “diktatörlük” rejimleri için bile öngörülüyor olması, bu politikaların gerçek amacının demokrasiden daha çok, belli bir düşüncenin hayata geçirilmesi olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin refah durumundan kaynaklanan farklılıkların, Sürdürülebilir Gelişme politikalarında niteliksel olarak ele alınmaması da yukarıdaki amacı destekler görünmektedir.

Sürdürülebilir Gelişme’nin kapitalist ideolojideki “araçsal rolü”, demokrasi anlayışında da görülmektedir. Kapitalizmin kriz dönemlerinde geçirdiği dönüşümlere özgü biçimde, Sürdürülebilir Gelişme’yle hem demokratikleşme hem de yönetim-örgütlenme anlayışlarında katılımçı-çoğulcu demokrasiye ve yerinden yönetime (âdemi merkeziyetçiliğe) doğru

bir eğilim başlamıştır. Söz konusu olguların ortaya çıktığı dönemlerden günümüze kadar olan uygulamalara bakıldığında sürecin demokrasiyi geliştirmekten daha çok, sermaye uygulamalarını geliştirdiği tespit edilebilir.

Demokratikleşme alanında “gelişme” olarak sunulan şeylerin altında, devletin daha az baskıcı olurken, daha çok ilerleme kaygısına düşmesi, siyasal amaçlardan ziyade ekonomik amaçları ön plana çıkarması, toplumsal baskıları dış yatırımlarla azaltmayı düşünmesi gibi görece yeni eğilimler yatmaktadır (Giddens, 2000, s. 162). Özellikle son eğilim, günümüzde demokrasi söylemine bağlanan toplumsal ve siyasal koşulların isabetle değerlendirilebilmesi bakımından önemlidir. Çünkü son yıllarda dünyada dikkati çeken gelişmelerden birisi toplumsal muhalefet hareketlerinin azalması ve buna bağlı olarak, siyasal düzlemde oluşan tekdüzeliktir. Öte yandan, böyle bir konjonktürde çeşitli ülkelerde devlet ya da hükümet değişiklikleri yapılmış ve bu girişimler, “Turuncu Devrim”, “Kadife Devrim” gibi adlar altında, demokrasi referansı ile sunulmuştur. Toplumsal hareketlerin cılızlaştığı bir dönemde ve üstelik yakın zamana değin demokrasi kültürü ve alışkanlığı olmayan belirli coğrafyalarda bu tür değişikliklerin, kapitalizmin bu bölgelerde yayılma amacı dile getirilmeksizin, salt “demokratik bir halk hareketi”nin sonucuymuş gibi değerlendirilmesi pek inandırıcı değildir.⁶

Diğer yandan, tüm dünyada siyasal alışkanlıklarda ve kültürlerdeki değişimler dikkat çekici özellikler göstermektedir. Devrimci olsun ya da olmasın, siyasal eylemler umut kaynağı olmaktan çıkmakta, umutlar ekonomik başarılarla bağlanmaktadır. Bu bağlamda, yalnızlığa, yoksulluğa, şiddete ya da suça doğru eğilimler yoğunlaşmaktadır. Politika, halk isteklerini dile getiremeyecek bir hale gelmekte ve gelişmiş ülkelerde bile gençlik hareketlerine, medya bildirimlerine, tüketim karşıtlığına dayalı gösteriler yok olmakta ya da etkisizleştirilmektedir. Buna karşılık, devletin ve onun aracılığıyla uluslararası şirketlerin, herkesin yaşamı üzerindeki etkisi gittikçe artmaktadır (Giddens, 2000, s. 162). Kısaca, kapitalizmin yeni biçimiyle, depolitizasyona ve ekonomik bakışa dayalı postmodern bir

⁶ Özellikle 2004’te ortaya çıkan Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan’daki yönetim değişikliği hareketlerinden sonra bu tür hareketler daha çok sorgulanmaya başlamıştır. Bu tür hareketleri ABD ve Batı Avrupa’nın desteklediği, hiçbir yasaya dayalı olmayan ve “Turuncu Devrim”, “Kadife Devrim” adlarıyla meşrulaştırılmaya çalışılan bir “darbe ve komplo” olduğu üzerinde yaygın bir görüş oluşmuştur. Öte yandan bu tür yönetim değişiklikleri, kapitalizmin eski SSCB bünyesindeki ülkeler ile orta ve doğu Avrupa ülkelerinde yayılmasıyla ilgili görülmüştür (y.n).

toplum yapısı kurulmaktadır. Bu kurma sürecinde, yönetişimin ve dolayısıyla da Sürdürülebilir Gelişme'nin önemli rol oynadığı söylenebilir.

Temsili demokrasinin krizde olması, halkın seçim süreçlerine katılımdan uzaklaşması gibi gerekçelere dayalı olarak, yönetim kapsamında önerilen "katılım" düşüncesinde ve bunun uygulanmasında da kapitalizmin etkilerini görmek mümkündür. Bu konuda öncelikle Dünya Bankası tarafından "katılım"ın önemine yapılan vurgu önemli bir gösterge sayılmaktadır. Katılım sürecinde sıradan yurttaştan daha çok, sivil toplum örgütlerinin etkin olması, temsili demokrasidekinden de derin bir krizin nedeni sayılmaktadır. Bu tür bir katılımçılık, temsili demokraside görece varolan müdahale olanaklarını da yok ettiği için, "anti-demokratik" bir uygulama olarak ve sermaye çevreleriyle ilgili görülmektedir⁷ (Güler, 2004). Bunun yanı sıra bazı uygulama örneklerinden hareketle, katılımın "dayatma"cı bir niteliği olduğu da (Hildyard ve Diğ., 2002, s. 94) vurgulanmaktadır.

İnsan merkezci bir felsefeye sahip olan Sürdürülebilir Gelişme'deki özgürlük anlayışı, "liberal özgürlük" düşüncesine dayalıdır. Yönetişim, "ekonomik liberalizm" in özgürlük yaklaşımıyla tam olarak örtüşür. Öte yandan "insanları özgür bıraktığınız zaman, farklı yeteneklere, fırsatlara ve ahlaki standartlara sahip olmalarından dolayı eşitsiz bir toplum ortaya çıkacaktır" (Türköne, 2003, s. 199) kaygısı nedeniyle "her bireyin özgürlüğü, başkasının başladığı yerde biter" (Keser, 2003, s. 42) biçiminde formüle edilen siyasal liberalizm özgürlüğü, yönetişimde kısmen farklı değerlendirilmektedir. Yönetişimde, siyasal liberalizmde eşitsizliğe yol açacağı öngörülen niteliksel farklılıklar, toplumsal anlamda bir değer olarak algılanmakta ve bu tür çeşitliliklerin demokrasi kültürünü zenginleştireceği varsayılmaktadır.

Sürdürülebilir Gelişme'nin siyasal görüşünü yansıtan bir diğer husus da "yerinden yönetim" dir. Küreselleşme sürecinde ulus-devletlerin ekonomik aktörler olarak etkinliklerinin göreceli olarak azalmasına karşılık, yerel potansiyellerin kazandığı önem, ulusal hükümetleri ekonomik yarışabilirliği ulus-altı iyileştirmeler yoluyla artırmaya dönük politika araçlarını geliştir-

⁷ Kentliye, özellikle büyük ölçekli projeler hakkında bilgi vermeyi, onların önce ilgisini çekmeyi ve sonra projelerin her safhasında aktif katılımlarını sağlamayı amaçlayan yöntem olan "proje demokrasisi" (Göymen, 2000, s. 10), katılımçılığın önemli bir aracı olarak görülür. Mosse, proje demokrasisi uygulamalarında katılımın belli bir zaman diliminden sonra güçlü denetim ve patronaj ilişkilerini doğurduğu gözlemiştir. Bkz. (Mosse, 2002, s. 55).

meye yönelmektedir. Bu amaçla “belediye” kurumu, yerinden yönetim olgusunun en önemli aracı olarak görülmektedir. Yerel yönetimin rolü, hizmet sağlama görevinin ötesinde, pazar faaliyetlerini de içerecek ve yerel birimin geliştirilmesini sağlayacak biçimde belirlenmektedir. Böylece yerel yönetimlerin, merkezi devletin bir uzantısı ve devlet girişimlerinin bir uygulayıcısı olmaktan çok, bağımsız siyasal aktörler gibi davranabilmesi hedeflenmektedir (Mutlu, 2005). Böylece, siyaset-piyasa ilişkisini vurgulayan ve kamu-özel sektör ilişkisine dayanan “girişimci yerel yönetim” konusunda yeni bir ekonomi-politik gündeme gelmektedir (Sökmen, 2002, s. 598).

Öte yandan Toplumsal Ekoloji’de, Sürdürülebilir Gelişme’dekinin tersine bakış açıları söz konusudur. Mesela devlet, Toplumsal Ekoloji yaklaşımında hiyerarşik ve baskıcı bir kurum olarak görülür ve reddedilir. Toplumsal Ekoloji, bu niteliğiyle, diğer radikal akımlar arasında gösterilen kimi yaklaşımların öne sürdüğü “sınıfsız ve eşitlikçi bir toplumda eşgüdümü ve idareyi sağlayacak asgari bir devlet” görüşünün yanı sıra Sürdürülebilir Gelişme’de öne sürülen “çok ortaklı ve devletin asgariliğine dayalı” görüşlerden farklılaşır.

Toplumsal Ekoloji’de “devlet” çözümlemesi, yönetim sürecinde iktidarın kullanım biçimiyle yakından ilgilidir. Toplumsal Ekoloji perspektifinde yönetimle öngörülen “çok ortaklı yönetim” yaklaşımı, özünde siyasal gerçekliği olmayan bir öngördürdür. Çünkü;

“Halkın elinde tutmadığı güç, devlete verilmiş demektir. Bunun terside doğrudur; ... Güç ya halkın eline ya da devletin eline verilir. İki tarafın gücü ‘paylaştığı’ durumlar, geçici ve son derece istikrarsız dönemlerdir. Toplumun ... denetimi, eninde sonunda ya halkın ... eline ya da zirvede yer alan profesyonel devlet idarecilerinin eline geçecektir” (Bookchin, 1999b, s. 356).

Yönetişimin öngördüğü yönetim modelinin uzun dönemde hiyerarşik bir yapıya eğilimli olduğu söylenebilir. Toplumsal Ekoloji’de hiyerarşik yapıları engellemek üzere önerilen “dikey hiyerarşiden yatay bir eko-topluluğa geçiş”, “güç ve tahakküm sorunlarının ortadan kaldırılıp, yerlerine katılımın getirilmesi” gibi alternatifler, her ne kadar yönetişimin öngörülerıyla paralel gibi görünse de aslında niteliksel farklılıklara sahiptir.

“Katılım” hususu hem Toplumsal Ekoloji’de hem de Sürdürülebilir Gelişme’de önemsendir. Ancak bu paralellik sadece görünüştedir. Eğer gündelik katılım, yurttaşların istek ve görüşlerini, “aracısız ve kısıtsız biçimde yönetim sürecine yansıtarak onu etkilemek” olarak algılanırsa, Toplumsal Ekoloji’nin tam da böyle bir katılımı öngördüğü söylenebilir. Toplumsal Ekoloji’deki katılım olgusu, “özyönetim” düşüncesine dayalı olduğundan, Sürdürülebilir Gelişme’deki katılım anlayışından farklılaşır. Çünkü “bütün insanların

'kendi' bütün işlerini, doğrudan ve bütün düzeylerde 'kendi' ellerine almalarına olanak verecek bir toplumsal yapılaşma sistemi" olarak özyönetim (Can-gızbay, 2003, s. 155), kapitalizmin öngördüğü ekonomik ve özgürlük görüşlerinden farklı bir içeriğe sahiptir. Dolayısıyla, özyönetimdeki katılım anlayışı, yönetimdekinden farklıdır.

"Özgürlük" de Sürdürülebilir Gelişme ile Toplumsal Ekoloji'nin siyasal görüşleri arasındaki farkı ortaya koyar niteliktedir. Genel olarak Sürdürülebilir Gelişme'nin liberal özgürlük anlayışı, Toplumsal Ekoloji'nin özgürlük anlayışı karşısında "sınırlı" bir niteliğe sahip görünür. Toplumsal Ekoloji'de özgürlük kavrayışı, Antik Yunan'daki özgürlük anlayışına dayanır. Böyle bir özgürlük anlayışının, anarşizmde "bireyin gelişiminin dıştan gelen bir baskı ile engellenmemesi" (Keser, 2003, s. 42) olarak tanımlanan özgürlük kavrayışına paraleldir. Sürdürülebilir Gelişme'de özgürlüğün, "diğer insanlar"a ve "devlet"e karşı korunması söz konusu iken Toplumsal Ekoloji'de özgürlük, "diğer insanlar" ve "devlet" in yanı sıra aklın ve bilimin araçsal kullanımında, teknik, din ve mit gibi öğelerden de korunmalıdır. Buna göre Toplumsal Ekoloji'nin özgürlük kavrayışı, Sürdürülebilir Gelişme'ye göre daha kapsamlı görünmektedir.

Özgürlük kavrayışına paralel olarak, Toplumsal Ekoloji'nin "eşitlik" kavrayışı da geniş bir kapsama sahiptir. Liberal özgürlükte olduğunun tersine, Toplumsal Ekoloji'de toplumdaki farklılıklar görmezden gelinmez. Bireyler arasındaki eşitsizlikler, eşitlik anlayışında dikkate alınır. Böylece, soyut bir "eşitlik" söylemiyle bireyler arası farkları görmezden gelen bir anlayışın yerine, bireyler arası farklılığı bir "gerçek (realite)" olarak algılayan ve bu gerçeği kabul eden bir eşitlik anlayışı yerleştirilir. Yani, Toplumsal Ekoloji'nin eşitlik anlayışı, "eşitsizlerin eşitliği" ne dayanır.

Toplumsal Ekoloji'de ideolojik olarak "yerinden yönetim" olgusu da Sürdürülebilir Gelişme'dekinden farklı algılanır. Buna göre bütün bireylerin, hayatın her alanında karar süreçlerine özgürce katıldığı ve maddi hayatın tüm araçlarının komünal mülkiyetle işletildiği, üretildiği ve ihtiyaca göre paylaşıldığı bir yerinden yönetimcilik (Bookchin, 1994, s. 57) tipi esastır. Bu yaklaşım, kapitalist sürecin işleyişini kolaylaştıran yerelcilik anlayışından farklıdır. Bu bağlamda Toplumsal Ekoloji'deki öngörülen temel örgüt birimi belediyedir. Belediyeler, Sürdürülebilir Gelişme'deki ekonomik süreçlerde önemli rol oynayan ve bu rolü meşrulaştıran katılım mekanizmalarının öznesi olmanın dışında ve ötesinde anlamlar taşımaktadır. Toplumsal Ekoloji'de belediye-cilik, bireylerin politik arenası, kişisel arkadaşlık samimiyetinin ve aile mahremiyetinin ötesine geçerek, aktif bir yurttaş olmanın, şahsi bir varlıktan, halka

ait bir varlığa dönüşmenin alanı (Bookchin, 2004) olarak görülür. Diğer deyişle genel olarak hem “demokrasinin okulu” hem de “ yerel düzeyde hizmetlerin en etkin ve verimli gerçekleştirildiği kurum”dur.

3. Toplumsal ve Kültürel Düşünce

Sürdürülebilir Gelişme'nin toplumsal görüşünü belirleyen temel düşüncenin “modernite” olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımın arka planında modernist bir toplum/insan kavrayışı ile pozitivist-determinist bir tarih anlayışı vardır (Göksu, 1995, 11). Dolayısıyla, yönetişimin öngördüğü toplumsal yapının temel dinamikleri de modernitenin ideolojik yaklaşımından soyutlanamaz. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yönetişimi hayata geçirme ve geliştirme çabaları ile modernite ideolojisi arasında çok önemli paralellikler söz konusudur.

Modernleşmenin farklı aşamalarında bulunmalarından dolayı ulusların, Sosyal Darwinizm'e dayalı bir siyasal gelişme sınıflandırmasına tabii tutuldukları bilinmektedir. Sosyal Darwinizm'e göre belirli bir gelişme çizgisi takip edildiğinde daha ayrıntılı ve etkili bir teşkilatlanma gerçekleştirilebilir (Mazrui, 1991, s. 67) ki, bu varsayım modernite ile örtüşür. Öte yandan Sosyal Darwinizm'in, Darwin'in evrim teorisine dayandığından hareketle, modernitenin, dolayısıyla Sürdürülebilir Gelişme'deki toplumsal tasarımın, Darwinist evrim düşüncesinin etkisini taşıdığı söylenebilir. Bunun yanı sıra, Comte'un “pozitivizm”i ile Bentham ve Mill'in “yararcılık”ının da modernitenin nüvesinde yer alan düşünceler olduğu unutulmamalıdır.

Sürdürülebilir Gelişme'deki toplum tasarımı, aynı zamanda “mekanik anlayış” a dayalıdır. Buna göre, toplumsal yaşamın yapısı, davranış şekilleri ve değişimi pekala mekanik kanunlarla ve verilerle açıklanabilir. Küreselleşme sürecinde ortaya atılan ve Sürdürülebilir Gelişme düşüncesinde de önemli bir yere sahip olan “risk toplumu” olgusu, mekanik toplum anlayışının tipik bir yansımasıdır.

Öte yandan Sürdürülebilir Gelişme'nin bir boyutunun da “araççı” olduğu söylenebilir. Bir yandan daha önce devletin görev ve sorumluluğundaki (sosyal yardımlar ve destekler gibi) çeşitli konularda, yönetimle sivil toplum örgütlerinin işlevsel kılınması, diğer yandan da halkın katılımını esas alan demokrasi kuramı yerine sivil toplum örgütleri öncülüğünde demokrasi ve katılımın “öğretilmesi” düşüncesi, bu araççılığın yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Mekanik anlayışın bir diğer yansıması ise toplumu oluşturan bireylerin “tek tipe dayalı ve indirgemeci” biçimde değerlendirilmesidir.

Demokrasinin, çeşitli nitelikleri bakımından farklı kabul ettiği ve bu farklılığı “erdem” olarak benimsediği “yurttaş/birey” kavramı yerine yönetimle birlikte “müşteri/iktisadi özne” kavramının yerleştirilmek istenmesi,⁸ bu tek tipleştiriciliği ve indirgemeciliği destekler.

Sürdürülebilir Gelişme’nin toplumsal boyutu içinde belki de en kritik nokta, “toplum”un değil, toplumu oluşturan “topluluklar”ın önemli görülmesidir. Böyle postmodern etkiler taşıyan bir yaklaşımın, toplumda ayrımcılığa, dinde mezhepçiliğe, dilde farklılığa sıcak baktığı söylenebilir (Ergun, 1997: 13). Nitekim yönetim sürecinde görülen gelişmeler (etnik hareketlerin canlanması, kendi dilinde konuşma ve eğitim talep etme, federal örgütlenmelerin dayatılması, ...), Sürdürülebilir Gelişme’nin toplulukçu anlayışının sonuçları olarak değerlendirilebilir.

Sürdürülebilir Gelişme’deki postmodern etkilerden birisi de “bireysel özgürlüklerin geliştirilmesi” düşüncesidir. Yönetişimin çok ortaklı ve katılımcı yönetim yapısı, özgürlüklerin artışıyla ilişkilendirilir. Ancak, genel olarak yönetim sürecinde toplumsal risklerin indirgenmesine yönelik politikalar –toplumsal sermaye politikası ve toplumsal uzlaşma sağlama hedefi gibi- ile gerektiğinde toplumsal ve siyasal mücadeleyi gerektirecek özgürlük yollarının kapatılmış olması, gerçekte, özgürleşme hareketlerinin kısıtlanması olarak düşünülebilir. Öte yandan, genel olarak Sürdürülebilir Gelişme’nin “düzenleyici” politikalarının, çevre kalitesini islah etme amacı taşımakla birlikte, aynı zamanda maddi servet, sağlık ve bireysel özgürlük üzerinde olumsuz etkileri olduğu da ileri sürülmektedir (Anderson; Leal, 1996, s. 238). Keza, 2002 yılındaki Johannesburg Bildirgesi’nde Sürdürülebilir Gelişme’nin üç önemli ögesi⁹ içinde doğrudan özgürlükle ilgili sorunların yer almaması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Sürdürülebilir Gelişme’nin özgürlük anlayışı her durumda liberal özgürlük anlayışıyla paraleldir.

Sürdürülebilir Gelişme’nin kültürel önermeleri, doğal olarak toplum tasarımının ayrılmaz parçasıdır. Söz konusu kültürel nitelikler, hem moderniteden hem de postmoderniteden etkiler taşır. Postmodern niteliği yansıtan örneklerden birisi “gönüllülük” olgusudur. Özellikle STÖ’ler bağlamında önem verilen gönüllülük, toplumsal alanda bireyler arası

⁸ Sürdürülebilir Gelişme’deki (yönetişimdeki) bu konu neo-liberal politikalarla örtüşmektedir. Neo-liberalizm, yurttaş hakları ya da sosyal haklara karşı çıkmaktadır. Yurttaş kavramı, “kamu hizmetlerinin tüketicisi” olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bkz. (Yıkılmaz, Tarihsiz, s. 58).

⁹ Bu öğeler; Yoksullukla mücadele, üretim ve tüketim kalıplarının değiştirilmesi ve doğal kaynakların korunması (Carson, 2004) olarak sıralanabilir.

ilişkileri geliştirmekten çok, ekonomiyle ilgili görünmektedir. Dolayısıyla, “gönüllülük” olgusu, kültürel olarak “araçsal” bir niteliğe sahiptir.

Öte yandan Toplumsal Ekoloji’de “özgürlük” olgusu, toplum tasarımının odağında yer alır. Diğer deyişle, özgürlükçü bir toplum yapısının oluşturulması, Toplumsal Ekoloji’nin temel amacıdır. Bu bağlamda, kapitalist ideolojinin içkin olduğu bir toplum yapısı yerine, hiyerarşi karşıtı ilişkilere, yerinden yönetilen topluluklara, güneş enerjisi, organik tarım, insani ölçekli endüstri gibi eko-teknolojilere dayalı bir toplumun kurulması amaçlanır. Kapitalist toplum karşıtlığı, Sürdürülebilir Gelişme’deki toplumsal tasarımına da karşıtlığı doğurur. Bu bağlamda, Sürdürülebilir Gelişme’deki gibi mevcut toplum yapısında iyileştirme ya da kısmi değişiklikler yapmak değil, fakat “toplumu yeniden kurmak” amaçlanır.

Sürdürülebilir Gelişme’de toplumsal kurgunun temelini oluşturan modernite, Toplumsal Ekoloji’nin toplum tasarımını da etkilemiştir. Ancak Toplumsal Ekoloji’de modernitenin değerlendirilişi, kapitalizmden ve dolayısıyla Sürdürülebilir Gelişme’dekinden farklıdır. Modernite, kapitalizmdeki gibi metalaştırma ve mekanikleştirme araçlarıyla değil, fakat düşünsel altyapısı/Aydınlanma felsefesi itibariyle Toplumsal Ekoloji’nin esin kaynaklarından. Aydınlanma ile feodal bölgeciliğin aşılması, genel bir insan çıkarı tanımına ulaşılması ve insanlığın bir bütün olarak folklorik, kabileci ve ulusçu parçalanmalardan kurtarılması, ortak bir insan doğası düşüncesinin oluşturulması, Toplumsal Ekoloji tarafından yüceltilir. Öte yandan modernitenin bugün geldiği nokta, Aydınlanma felsefesini hiçbir biçimde yansıtmadığı (Bookchin, 1999a, s. 165) gerekçesiyle reddedilir.

Toplumsal Ekoloji’de moderniteye yüklenen anlam/değer, evrimci düşünce konusunda da geçerlidir. Sürdürülebilir Gelişme’deki hiyerarşiye ve rekabete dayalı Darwinist evrim kuramına karşılık, Toplumsal Ekoloji’de, özünü Kropotkin’in doğa felsefesinden¹⁰ alan evrim düşüncesi esas alınır. Kropotkin’e göre Darwin kuramındaki “var olma mücadelesi”ni evrimin temel etmeni olarak vurgulanması durumunda doğa, insanlığa ancak birbirine karşı kavgayı öğretebilir. Dolayısıyla, yeni bir etiğin gerekli olduğunu savunan Kropotkin, “karşılıklı yardımlaşma”ya dayalı bir evrim

¹⁰ Kropotkin, Comte’un pozitivizmi, Bentham ve Mill’in yararlılığı ile Darwin, Spencer ve Guyau’nun evrim yaklaşımını “üç büyük moral sistemi” olarak tanımlamış, ancak bunların hiçbirinin, döneminin toplumsal ve politik gereksinimlerine tam olarak cevap veremediğini ileri sürmüştür (Padovan, 2002, s. 124).

düşüncesi geliştirmiştir¹¹ ki, Toplumsal Ekoloji'deki toplum tasarımı da bu düşünceye dayalıdır.¹² Öte yandan, Toplumsal Ekoloji'nin toplumsal tasarımında pozitivist ve yararçı düşünceler değil, yine Kropotkin'in moral ilkeleri¹³ geçerlidir. Bu bağlamda, Toplumsal Ekoloji'de insanların davranışlarının kaynağı, "nesnel" maddi çıkarlar değil, "insanların kendi özsel değerleri" dir (Bookchin, 1999b, s. 337).

Toplumsal Ekoloji'de ekolojik bir toplum kurma konusunda sıklıkla organik toplum yapılarına atıf yapılır. Ancak bu atıflar, pek çok ekolojik akımda olduğunun tersine, tamamıyla ilkel çağlara dönmek amacı taşımaz.¹⁴ Organik toplumlara atıf, dayanışma ve yardımlaşmayla ilgili moral ilkelerin, yeni toplumsal tasarım bakımından taşıdığı önemi ortaya koymak içindir. Bu bağlamda, toplum tasarımında "mekanik ilkeler"den çok, organik ilkelerin geçerliliği söz konusudur.

Organik toplum ilkelerine koşut olarak, Toplumsal Ekoloji'de "araççılık" değil, "doğrudanlık" esastır. Gerek demokrasinin gerçekleştirilmesinde gerekse bireylerin kendini gerçekleştirmelerinde "doğrudanlık" temel ilke olarak görünür. Bu ilkeye bağlı olarak toplumsal yaşamda birey, indirgemeci değil, bütünlükçü bir yaklaşıma göre değerlendirilir. Bireylerin, kendilerini algıladıkları biçimde ifade etmeleri ve toplumda varolmaları, Toplumsal Ekoloji'de bir tür çeşitlilik olarak düşünülür ve bu durum, eldeki seçeneklerin artması, toplumsal alanın daha verimli hale gelmesi olarak nitelendirilir (Bookchin, 1999b, s. 242).

¹¹ Kropotkin, Darwinist anlayıştan farklı olarak, doğadaki mücadelenin çoğunlukla farklı türlerin mücadelesi ile sınırlı olduğuna, tek bir türde ya da daha fazla türün çiftleşmesiyle oluşan grup içinde, genel kuralın karşılıklı yardımlaşma olduğuna inanmaktadır. O'na göre karşılıklı yardımlaşma doğadaki baskın etkidir. Toplumsallık ve karşılıklı yardımlaşma, yeni bir toplumsal moral kurabilecek öğelerdir. Ancak, O da kökten toplumsal dönüşümler olmadan yeni moralin kurulamayacağını bilincindeydi (Padovan, 2002, ss. 125,127).

¹² Bookchin'in evrim anlayışı, her ne kadar Kropotkin'den izler taşısa da onu aşan niteliklere de sahiptir. O'nun evrim yaklaşımı iki boyutludur: İnsani evrim ve doğal evrim. Ancak bu iki evrim, birbirine içkin görünür. Bkz. (Bookchin, 1999a, s. 202).

¹³ Pozitivizmde, bireyin toplumsal davranışlarının kaynağının kendini koruma güdüsüne indirgenmesine karşılık, Kropotkin, bireyin "öteki" ile ilişkisini belirleyen unsurların hiçbir biçimiyle beklenti, kazanç, karşılık ya da ödüle dayanmadığına, dolayısıyla bu öznenin, herhangi bir "ussal" gerekçeye kayıtsız kaldığına inanmaktadır. Bu durum, toplumsallık öncesi boyutun moral ilkeleriyle ilişkilidir. Kropotkin'e göre insanlığın moral olarak nitelenebilecek davranışının nedeni "yarar"ın ötesinde, doğada ya da tarihte bulunur. Bkz. (Padovan, 2002, s. 126).

¹⁴ Organik toplumların ekolojik düşüncedeki anlamı için bkz. (Aygün; Mutlu, 2006, ss. 3-36).

Birey gibi “yurttaş” da bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilir. Toplumsal Ekoloji’de yurttaş, “seçmen”, “müşteri” ya da “vergi mükellefi” olarak değerlendirilmez. Yurttaşın yüklenen anlam, kaynağını Antik Yunan’dan¹⁵ alır. Dolayısıyla Toplumsal Ekoloji’de toplumun geleceğinin belirlenmesine doğrudan katılabilen işlevsel bir varlık olarak yurttaş, temsili yönetim sistemindeki çok daha temel düzeyde olan, insanlar arası bir etkileşimin anahtar unsuru olarak görülür. Toplumdaki karşılıklı bağımlılık, gerçek bireyin ortaya çıkmasının temel koşuludur. Akılcılığa, dayanışmaya, adalet duygusuna, kendisini yaratıcı ve ilgili yurttaş haline getiren özgürlüğe sahip bir birey olmak, böyle bir toplumsal ortamda olanaklı görülür (Bookchin, 1999b, ss. 315, 375). Bu çerçevede her normal insan, toplumun işlerini, özel olarak da üyesi olduğu topluluğun işlerini idare etme yeteneğine sahip kabul edilir (Bookchin, 1999a, s. 173).

Hem Toplumsal Ekoloji hem de Sürdürülebilir Gelişme’de görece bir modernite paralelliği bulunmakla birlikte, postmodernite konusunda aynı şey söylenemez. Toplumsal Ekoloji’de postmodernite ve onun toplumsal yansımaları reddedilir. (Bookchin, 1999a, s. 165). Toplumsal Ekoloji’nin temelinde yer alan “akılcılık ve tutarlılık” ilkeleri bağlamında postmodernizm, tahakkümün kurumsal biçimleri, teknolojinin sömürü amacıyla kullanımı ve insan acılarının gündelik gerçeklikleri gibi yaşamın nesnel koşullarıyla ilgili ciddi kaygıları gizlediği gerekçesiyle eleştirilir (Bookchin, 1999b, s. 27).

Toplumsal Ekoloji’de toplum anlayışı, nitelik olarak Sürdürülebilir Gelişme’dekinden (yönetişimden) farklıdır. Yönetişimde “toplum yerine topluluklar”ın esas olması, parçacı bir yaklaşım esastır. Toplumsal Ekoloji’deki görece küçük topluluklardan oluşan “komün” tipi toplum öngörüsü ise daha üst (karşılıklı) bağımlılıkları (konfederalizm) oluşturma hedefi taşır ve bu yönüyle bütünlükçüdür.¹⁶ Öte yandan yerel toplulukların yapısı, Sürdürülebilir Gelişme’deki gibi etnik ve kan bağına dayalı değildir ve hatta etnik ve kan bağı referanslı toplumsal yapılar şiddetle reddedilir (Bookchin, 1999a, ss. 170-171; 1999b, ss.98-99).

¹⁵ Atina yurttaşı, kendisini aktif bir birey konumuna getiren, geniş kapsamlı kurumlar ağına mümkün olduğunca eksiksiz bir şekilde katılmaya çalışmakla kalmamış, demokrasi, onun bu katılımını bir gösteriye dönüştürmüştür (Bookchin, 1999b, s. 111).

¹⁶ Sürdürülebilir Gelişme’de “yerelleşme” genel olarak tavsiye edilen ve savunulan bir olgu iken Toplumsal Ekoloji’de yerelleşme, her durumda savunulan bir olgu değildir. Kimi durumlarda yerelleşmenin şiddetle eleştirildiği görülür. Bu eleştiriler için bkz. (Bookchin, 1999b, s. 366-369).

Toplumsal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma, Sürdürülebilir Gelişme’de olduğu gibi Toplumsal Ekoloji’de de toplum tasarımının temel görüşlerinden biridir. Ancak, yönetişimin dayanışma anlayışı indirgemeci bir mantığa sahiptir; söz konusu dayanışma, etnik yapı ve yerel kültür kompartımanları arasında geçerlidir. Buna karşılık, Toplumsal Ekoloji’de dayanışma düşüncesi, bütüncül ve politik bir boyuta sahiptir. Öncelikle, etnik ya da kanbağı gibi unsurlar olmadığı için dayanışma olgusu, daha nesnel içeriğe sahiptir ve kaynağını, bireyin herhangi bir niteliğinden değil, onun “birey” olmasından alır. Kaldı ki dayanışma/karşılıklı yardımlaşma, sadece bireyler arası olmayıp, aynı zamanda topluluklar (komünler) arasındadır. Bunun yanı sıra karşılıklı ilişkiye dayalı halk meclisleri, dayanışma ve yardımlaşmanın politik yüzünü oluşturur.

“Yerellik”, Toplumsal Ekoloji’de öngörülen kültürel yapı bakımından da önem taşır. İnsanların kendilerine özgü kültürel kimlikleri olabileceği hiçbir şekilde reddedilmez. Ancak, tıpkı toplulukların “etnisite ya da kanbağı” esasında algılanmadığı gibi kültürün niteliği de toplulukların “biyolojik” değil “kültürel” topluluklar olmaları ölçüsünde kabul edilir. Bu niteliğiyle kültürün özgür bir topluma katkısı, insanlığın sadece bir parçasına değil, bir bütün olarak hepsine yönelik olarak gerçekleşecektir. Çünkü ancak bu durumda kültür, ırka, cins kimliklerine ve ulusa dayalı bir parçalılıktan kurtularak, ekolojinin tamamlayıcılık, karşılıklılık ve hiyerarşi dışı ilişkiler gibi motiflerini taşıyabilecektir (Bookchin, 1999a, ss. 166-167).

Toplumsal Ekoloji’nin kültürel yaklaşımı, aynı zamanda “politik” bir söyleme de sahiptir. Ademi merkezîyetçilik, karşılıklı ilişkiye dayalı katılımcı demokrasi ve birlikte yaşamaya ilişkin kültürel görüşler, yeni algı ve düşünme biçimlerine, insanlar arasındaki yeni yaşam biçimlerine kucak açan yaşam tarzı niteliğindedir (Bookchin, 1999b, s. 365).

Toplumsal Ekoloji’de modernite algılamasının ve postmodern düşünce karşıtlığının etkileri kültürel alanda da görülür. Modern ve postmodern yaklaşımın bir ürünü olan egemen kültür anlayışı, Bookchin’e göre bireyi edilgenliğe yönlendirmekte, kendi bedeninden yalıtılmakta ve onun giderek kendi içine kapanmasına neden olmaktadır (1999b, s. 275). Nitekim bireylerin her geçen gün demokrasi kurumlarına güveninin azalması ya da seçimlere katılımın düşmesi, bireyin bozulmuş ruh halinin sonucu olarak değerlendirilir. Öte yandan, yönetim sürecinde “bireysel kendini gerçekleştirme” için kamusal alandan daha çok etnik ve yerel kültürel alanların öngörülmesi de yukarıdaki tespiti destekler. Buna karşılık Toplumsal Ekoloji’de, bireyin özgürleşmesine ve dolayısıyla toplumsal

alandan varolabilmesine yönelik farklı kültürel önermeler söz konusudur.¹⁷ Toplumsal Ekoloji'nin kültürel önermeleri, aydınlatma merkezli "insanlığın özgür toplumda bir bütün olacağı, aklın ve empatinin gerçek rehber olduğu" düşüncesine dayanır (Bookchin, 1999a, s. 167). Bu bağlamda, Toplumsal Ekoloji'nin kültür yaklaşımı ile egemen sistemin kültür yaklaşımı aydınlanmayı referans almakla birlikte, egemen sistemin bu referanstan uzaklaştığı ileri sürülebilir.

4. Yönetmel Düşünce

Çevre korumacılık, egemen sistem içinde ekolojik sorunlara çözüm ararken, doğası gereği bu sistemin araçlarından büyük ölçüde yararlanır. Bundan dolayı çevre korumacılığın kapitalist ekonomik düşüncenin yönetmel bağlamda uğradığı değişmelere paralel yaklaşımlar benimsediği söylenebilir. Çevre korumacı yönetim düşüncesi, başlangıçta büyük ölçekte ve standart mal üretimini sağlayan kitlesel seri üretim (fordist) anlayışından etkilenmiş,¹⁸ daha sonra hem iş hem de işgücü sürecinde merkezsizleştirme, tüketici davranışları, yaşam tarzı ve zevk öğelerini esas alan (parçalı) üretim (postfordizm) anlayışına koşut biçimde gelişmiştir.

Çevre korumacı bir yaklaşım olan Sürdürülebilir Gelişme'nin yönetim düşüncesi, genel olarak modernite ve postmodernitenin etkisindedir. Her ne kadar özellikle 1990'lı yıllardan sonra postmodernitenin belirleyiciliği daha fazla ise de "yöntemler"den daha çok "amaçlar" bakımından Sürdürülebilir Gelişme'nin hala modernist etkiler taşıdığı ileri sürülebilir.

Moderniteyle olan paralellik nedeniyle, yönetim düşüncesi bakımından Sürdürülebilir Gelişme ve "klasik yönetim anlayışı" arasında bir ilişkiden söz edilebilir. Söz konusu ilişkilerin daha çok amaçsal boyutlu olduğu vurgulanmalıdır. Özellikle Bilimsel Yönetim'in "disiplinci" niteliği ile Sürdürülebilir Gelişme'nin "tüketim" olgusunda ifadesini bulan disiplinci

¹⁷ Bunların birkaçı şöyledir: Benliğin özerkliği ve kendini gerçekleştirme hakkı; aşkın, duygunun canlanması ve bedeninin kısıtsız dışı vurumu; duygunun olduğu gibi ifadesi; insanlar arası ilişkilerin yabancılaşmadan uzaklaşması; herkesin yaşam araçlarına özgürce ulaşması; karşılıklı yardım pratiği; becerilerin ve karşı teknolojilerin kazanılması; çalışma etiğinin yerini anlamlı çalışma ve hazın alması vd. (Bookchin, 1996a, ss. 247-248).

¹⁸ Çünkü bu dönemde kitlesel üretimi dayalı sorunlar, ölçek ve merkezci anlayış sorunu olarak değerlendirilmemekte, arıtma ve kanalizasyon sistemlerinin yokluğu, yetersiz denetim ve yaptırımlar ve şirketlerin çevre kirlenmesine katkı yapmaktan kaçınmaları ile açıklanmaktadır. Bu tür yaklaşımları yansıtan örnekleri görmek için bkz. (Nader, 1978, ss. 50-54).

yaklaşım arasında mantıksal bir paralellik vardır.¹⁹ Sürdürülebilir Gelişme politikalarıyla, tüketiciyi ve üreticiyi disipline etmek ve ekonomik büyümeyi sınırlamak için politik düzenlemelerin öngörülmesi, bu bağlamda değerlendirilebilir.

Postmodernizmde bürokrasi yerine görev örgütlenmeleri ya da geçici örgütlenmelerin tercih edilmesi, sivil toplum örgütlerinin temel dinamiklerinden birisi olarak değerlendirilebilir (Ergun, 1997, s. 14). Nitekim postmodernizmde “toplumsal hizmetlerin ve bu türden diğer kamu hizmetlerinin bu örgütler eliyle daha ekonomik ve daha eşitlikçi biçimde dağıtılabileceği” söylemi, hâlihazırda yönetişimin en önemli yönetsel söylemidir. Son yıllarda, yönetişim uygulamalarıyla bu yaklaşımın daha çok benimsendiği ve hayata geçirildiği görülmektedir. Yönetişimle ortaya konulan yönetim yaklaşımı, özellikle klasik yönetim anlayışından pek çok bakımdan kopuş gibi görünmektedir. Yönetişimin yönetsel mantığında özellikle disiplin yerine serbestliğin, merkezin yerine merkezden uzaklaşmanın, hiyerarşik karar verme mekanizması yerine ortaklaşa karar vermenin savunulması, klasik yönetim yaklaşımlarından kopuşa işaret etmektedir.

Toplumsal Ekoloji'nin yönetim yaklaşımı, diğer öngörülleri gibi radikal nitelikler taşır. Genel yaklaşım, egemen yönetim düşüncelerine karşıtlık esasına göre biçimlenmiştir. Mekanik tasarımlar yerine organik tasarımlar, büyük ölçek yerine küçük ölçek, kitlesel üretim yerine ihtiyaca göre üretim, ekolojik düşüncedeki yönetim düşüncesini biçimlendiren başlıca görüşlerdir. Toplumsal Ekoloji'de yönetim mantığı, halkın lider bir “kişi” ya da “kurum” a olan ihtiyacın reddedilmesine ve özyönetimin kabulüne dayanır. Özyönetime dayalı yönetim sürecinin merkezinde halk vardır. Bookchin'in bu konudaki görüşleri açıktır (1996a, ss. 244-245):

“Kitleler'in 'öncüler'in 'liderliği'ne ihtiyaç duyduğuna ilişkin her iddianın altında, ... 'kitleler'in kendi özgürlükçü kurumlarını yaratamayacakları ve bu yüzden toplumu örgütlemek ve karşı devrimin kökünü kazımak için bir devlet gücüne ... güvenmeleri gerektiği inancı yatar. ...”

¹⁹ Bu, Brundtland tarafından şöyle dile getirilmektedir (Anderson;Leal, 1996, ss. 235): “Esas itibarıyla 'sürdürülebilir kalkınma' bir disiplin kavramıdır... Bugünkü tüketimimizin disipline alınması. ...”. Görülmektedir ki, Sürdürülebilir Gelişme'de, tıpkı Bilimsel Yönetim'in “doğa yasaları” gibi ekolojik sorunların sebebi belirlenmiştir: Tüketim. Bunun dışında her hangi bir etmen yok kabul edilerek, tüketim merkezli disiplinci politikalar önerilmektedir.

Liderlik kurumuna bakış, Toplumsal Ekoloji'nin hem kendi yönetim yaklaşımıyla hem de yönetim politikalarıyla ilgili çıkarımlar yapmaya elverişlidir. Yönetişim politikalarında, her ne kadar katılımcı-çoğulcu söyleme dayanan bir yönetim politikası öngörülüyor ve bu bağlamda sivil toplum örgütlerine önemli roller yükleniyorsa da uygulamada, bunların öngörülerdeki gibi gerçekleşmediği görülmektedir. Katılım süreçlerinde geleneksel seçkinci anlayışın egemenliğini sürdürdüğüne ve sivil toplum örgütlerinin toplumda demokrasi alışkanlığı yokmuşçasına bir öncü rol üstlendiğine yönelik değerlendirmeler,²⁰ Bookchin'in "kitlelere duyulan güvensizlik" eleştirisini haklı kılar niteliktedir.

Öte yandan, Toplumsal Ekoloji'de yönetim kavramı olumlu bir anlama sahip değildir. Çünkü " 'yönetim', 'öz'ün içini boşaltır; idare bireysel özerklik üzerinde hâkimiyet kurmaya başlar" (Bookchin, 1996a, s. 112). Bu bakımdan, klasik yönetim yaklaşımıyla tam bir karşıtlıktan söz edilebilir. Bookchin'in görüşlerinde bu çıkarımın gerekçelerine rastlamak mümkündür: "Teknokratik değerlerin düşünce üzerindeki etkisine bağlı olarak, yaşamın bütün yönlerinde özgürlükçü yönetimin anlamı açısından vazgeçilmez önem taşıyan benlik, etkin yönetsel stratejiler tarafından ustaca yerinden edilir" (Bookchin, 1996a, s. 112).

Öte yandan, yönetişimin "iyi işlemeyen demokrasiyi işler kılmak" hedefine karşılık, Toplumsal Ekoloji'de "doğrudan demokrasinin gerçekleştirilmesi" hedeflenir. Yönetişimde, "demokrasiye duyulan güveni artırma" ve "seçimlere katılım oranını yükseltme" amacı vardır. Bu amaçtan hareketle, egemen sistemin sürekliliği adına demokrasinin "araçsal"laştırıldığı ve katılımın da "meşrulaştırıcı" olarak kullanıldığı söylenebilir. Toplumsal Ekoloji'de ise demokrasi ve halk katılımı temel amaçtır. Bu amaca, halihazırdaki uygulamalarla değil, özyönetimle ulaşılabileceği öngörülür.

Sürdürülebilir Gelişme ile Toplumsal Ekoloji'nin yönetim yaklaşımlarının farklılaştığı önemli noktalardan birisi de halkın yönetim süreçlerindeki etkililiğiyle ilgilidir. Yönetişimin en önemli gerekçeleri, temsili demokrasinin krizi ve halkın yönetim/karar süreçlerinde yeterince yer almamasıdır. Bu sorunların aşılabilmesi için çoğulcu ve katılımcı mekanizmaların öngörülmektedir. Ancak, pratikte yönetişimin diğer bazı öngörülerini, bunu olanaksız kılmaktadır. Bunlardan birisi olan "özelleştirme"yle, kamusal sorumluluklar piyasaya devredilmekte ve yurttaşın seçim, katılım, temsil veya herhangi bir başka yöntemle denetleyeceği alanlar sınırlandırılmaktadır

²⁰ Bu konuda ayrıntılı açıklamalar için bkz. (Mutlu, 2005).

(Çitçi, 2002, s. 683). Diğer ifadeyle, yurttaşın denetleyebilme gücü, piyasaya girebilme ya da tüketici/müşteri olabilmeye indirgenmektedir. Oysa Toplumsal Ekoloji'nin öngörüsüne göre yurttaş, karar alım sürecinde doğrudan yer aldığı gibi aynı zamanda denetleme sürecinde aktif olabileceği mekanizmalara sahiptir. Mülkiyetin yerel olması, halkın karar alma süreçlerinde etkili olmasını sağladığı gibi halk meclisleri tarafından denetimini de olanaklı kılmaktadır.

Yönetişim modelinde siyasal-yönetimsel iktidar, "bürokrasi, şirketler ve sivil toplum örgütleri"nden oluşmaktadır. Toplumsal Ekoloji'de ise halkın doğrudan demokrasi ve yüz yüze ilişkiye dayalı katılımıyla oluşan halk meclisleri ve bunlar tarafından seçilen temsilcilerden oluşan konfedere meclisler vardır. Bir diğer ifadeyle, yönetim sürecinde Toplumsal Ekoloji'nin karşı çıktığı "devlet (bürokrasi)" ve "kapitalizm (şirketler)" temel iki aktör olarak yer alırken, Toplumsal Ekoloji'de sadece yurttaşların olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Ekolojik sorunlara yaklaşım hususunda ekolojik düşünce ile çevre korumacılığın farklı olduğu üzerine son yıllarda gittikçe artan bir literatür oluşmaktadır. Bu iki yaklaşımın farklılığı Toplumsal Ekoloji ile Sürdürülebilir Gelişme arasında da açık biçimde görülmektedir.

Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme'de "demokrasi ve özgürlük", ortak iki temel kavram gibi görünmektedir. Buna karşılık, her iki görüşün, demokrasi ve özgürlük sorunları ile ekolojik sorunlar arasında ilişki kurma biçimleri bakımından farklılaştığı dikkati çekmektedir.

Son 40 yıldan bu yana bir taraftan demokratik yöntemlere vatandaşların güveninin azaldığı ve seçimlere katılma oranının düştüğü; diğer taraftan da özgürlüğün birey için değil, pazar için çoğaltıldığı ve bunun da toplumsal yaşam üzerinde baskı oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla bugün demokrasi ve özgürlük durumuna yönelik eleştirel görüşler yoğunlaşmaktadır. Bu eleştiriler, sadece demokrasi ve özgürlüğün gerçek anlamda kurulmamasıyla ilgili olmayıp, aynı zamanda bu kavramların ekonomik kutuplaşmaya dayalı bir dünyada yeni bir tahakküm aracı olarak kullanılıyor olmasıyla ilgilidir. Bu tür bir eleştirilerin, Sürdürülebilir Gelişme'den çok, Toplumsal Ekoloji'nin görüşleriyle paralellikler taşıdığı söylenebilir. Toplumsal Ekoloji'nin potansiyeli, özgürlük ve demokrasi konusunda Sürdürülebilir Gelişme'ye göre daha

hassas olmaktan kaynaklanmaktadır. Sürdürülebilir Gelişme’de “demokrasi” konusu “özgürlük” konusuna göre daha fazla vurgulanırken, Toplumsal Ekoloji’de özgürlük, en az demokrasi kadar önem taşır.

Özgürlük ve demokrasi konusunda Toplumsal Ekoloji’nin radikal bir söylem ve politikaya sahiptir. Sürdürülebilir Gelişme’de ise radikal bir söylem yoktur. Tıpkı mevcut ekolojik sorunların, insanoğlunun bazı yanlış uygulamalarından kaynaklandığı görüşü gibi halihazırdaki demokrasi ve özgürlük sorunları da bazı yanlış politikaların sonucu olduğu tespit edilmekte; sorunun yapısal değil, pratik nitelikli olduğu savunulmaktadır. Bu konuda Sürdürülebilir Gelişme’nin öngörülleri, günümüzdeki baskın eğilimlere dayalıdır. Bunun yanı sıra, söz konusu demokrasi ve özgürlük projesi, adeta tarihsel bir kırılma anlayışını yansıtmaktadır. 1980’li yılları kırılma noktası olarak gören bu anlayış, yönetim sürecinin halk, özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından paylaşılmasını savunmaktadır. Bu anlayış, bir halk talebi sonucu değil, daha çok bürokrasi ve özel sektör inisiyatifi sonucu ortaya çıkmıştır. Öte yandan özgürlük yaklaşımı, pazar ve pazar ilişkileri ile doğrudan ve kuvvetli biçimde ilişkilendirilmiştir. Yönetişim, bir taraftan demokrasi ve özgürlük üzerine vurgu yaparken, diğer taraftan da küreselleşmenin bir aracı olarak görünmekte ve bu bağlamda Sürdürülebilir Gelişme, neo-liberal politikalarla birlikte anılmaktadır. Üstelik yönetişimin, hem Sürdürülebilir Gelişme’nin hem de neo-liberalizmin ortak kavramı olması, aradaki ilişki bakımından anlamlıdır. Dolayısıyla, Sürdürülebilir Gelişme’de önerilen yönetim düşüncesinin, küreselleşmenin aracı olarak manipüle edildiği söylenebilir.

Öte yandan ekolojik sorunlara yaklaşımını radikal söylem ve politikalara dayandıran Toplumsal Ekoloji’de her bakımdan egemen sistemin eleştirildiği görülür. Bu nedenle egemen sistemdeki demokrasi ve özgürlük anlayışı ile uygulamalar eleştirilir ve radikal alternatifler önerilir. Bu alternatifler, sadece bireysel ve toplumsal bir perspektife sahip olmayıp, ekonomik, kültürel ve siyasal bağlarıyla bir bütün olarak tasarlanır.

Toplumsal Ekoloji, radikal eleştirileri ve evrimsel bir değişim/gelişim anlayışıyla Sürdürülebilir Gelişme’nin egemen sistemle ilişki ve bağlantılarını görebilmek bakımından önemlidir. Toplumsal Ekoloji penceresinden bakıldığında, egemen sistemin değerlerini içkin olan Sürdürülebilir Gelişme ile “bugün ve gelecek nesiller için dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama” hiçbir zaman sağlanamayacaktır. Çünkü söz konusu Sürdürülebilir Gelişme ideolojik referansları nedeniyle, sorunların yapısal nedenlerinden çok, yüzeysel nedenlerine odaklanmaktadır. Ekolojik sorunların ortadan kaldırılabilmesi, radikal nitelikli alternatif politikalarla mümkün görülmektedir.

Extended Abstract

The Ideology of Ecology: Comparison of Social Ecology and Sustainable Development

*

Ahmet Mutlu
Ondokuz Mayıs University

This paper is designed to compare the ideological references, economic, political, social, cultural and administrative structures of sustainable development based on environmental protectionism and the social ecology from the radical ecological thinking. Recently, the studies concerning with the differences between radical ecological thought and reformist environmental protection has been increased. This differences could be clearly seen in the approaches of social ecology and sustainable development.

The answer to the question of what are the fundamental dynamics that lead to ecological problems directly determines the policies and strategies to tackle such problems. In this sense, according to sustainable development, which is the main approach of environmental protection, the basis of today's environmental problems is not capitalism, which is an economic-political structure, itself but its implementation methods. Hereafter; sustainable development approach suggests that revisions should be made in practice within the system instead of radically changing the economic, political and social structure in order to overcome environmental problems. The radical views including the social ecology predict the existing system as the main reason for the emergence of ecological problems and the radical change of the existing system as the solution point.

In this sense, social ecology has a stance against capitalist production relations, influenced by anarchism and marxism, while the concept of sustainable development stays on a more liberal basis, based on its own freedom of economic activity. Sustainable development emphasized the market economy based on the competition as a prerequisite for the development of individual

economic freedom. Social ecology argues that ecological contradictions arise from the nature of the capitalist system and thus advocates the idea of changing the "dominant system". This point is the common point between Marxist ideology and social ecology.

On the one hand, sustainable development sees the society as economic relations clue; suggests downsizing of the state/public enterprise due to the ineffective use of the resources. In the framework of sustainable development, restructuring of the public administration within the concept of governance, the "rational use" of the resources by the private sector (new public management) can be regarded as a reflection of the liberal ideology. On the other hand, the social ecology from the left-libertarian movement is based on an "anarchist-communitarian" philosophy. Bookchin, the founder of this movement, was particularly influenced by Kropotkin and anarcho-communism. Social Ecology is an ecological thought that takes place in eco-anarchism. This view, which is influenced by Marx in terms of philosophy and history and natural world, evolutionist and dynamic views, advocates the idea of "organizing from the bottom up". It is in opposition to all top-down bureaucratic administrative models.

It can be argued that the basic thinking of "sustainable development" is the "modernity". In the background of this approach is a modernist society / human conception and a positivist-determinist understanding of history. Modernity, which forms the social construction in sustainable development, has also influenced the social design of social ecology. However, the assessment of modernity in social ecology is different from that of capitalism and therefore in sustainable development. Modernity is not inspired by the means of commodification and mechanization as in capitalism, but by the philosophy of intellectual infrastructure / Enlightenment in the social ecology.

While environmental protectionism is seeking solutions to ecological problems within the dominant system, it benefits from the tools of the system. Therefore, it can be said that environmental protection adopts parallel approaches to changes in the administrative context of capitalist economic thought. During the welfare state era, the environmentalist management was influenced by mass mass production (fordist) understanding which initially provided large scale and standard goods production; but in the neoliberal era, it argues that the environment is only protected through the decentralization in the public administration and post-fordist production mode based on the consumer behaviours and preferences, lifestyle in both business and labor processes. On the other hand, the concept of management (administration) does not have a positive meaning in social ecology. Because "management"

makes meaningless "essence"; the administration begins to dominate individual autonomy. In this respect, it can be said that there is a complete opposition with the classical management approach. It is possible to find the clear reasons for this inference in Bookchin's opinion.

"Democracy and freedom" seem to be two common concepts in social ecology and sustainable development. However, it is pointed out that both views differ in terms of the way to set up the relation between democracy&freedom and ecological problems. Moreover, while the governance aims to improve the consolidation of democracy in sustainable development, the social ecology aim to realize direct democracy. Since the last 40 years, the confidence of citizens has decreased to both representative and participatory democracy and; the freedom is multiplied for the market, not for the individual, which also puts pressure on social life. Therefore, recently, critical opinions about the situation of democracy and freedom are intensified and increased. These criticisms are not only related to the fact that democracy and freedom are not realized but at the same time they are used as a new means of domination in a system based on economic polarization. It can be said that such criticisms are parallels with the views of social ecology rather than sustainable development. The potential of social ecology is due to being more sensitive to freedom and democracy than to sustainable development. Freedom is as important as democracy in social ecology, while sustainable development emphasizes democracy more than freedom. Shortly, social ecology has a radical rhetoric and politics on freedom and democracy. Contrary, there is no radical discourse in sustainable development. The current democratic and liberal problems, Such as the view that existing ecological problems are caused by some misapplications of human beings, sustainable development argues that democratic problems must be also found to be the result of some wrong policies. It is argued that the problems in a democratization process are not structural but practical. On the other hand, the freedom approach has been directly and strongly associated with market and market relations in sustainable development. Governance, on the one hand, emphasizes democracy and freedom; on the other, it seems as a means of globalization. As a result, in this context, sustainable development is associated with neo-liberal policies. Moreover, the fact that governance is a common concept of both sustainable development and neo-liberalism clearly shown the relationship between sustainable development and globalization.

Kaynakça/References

- Akdoğan, A. A. (2002). Toplumsal sermaye: Yeni sağın küresel yüzü. *Yoksulluk, şiddet ve insan hakları*. (TODAİE Yayını). (Ed. Y. Özdek), 71-85.
- Aksoy, A. Ş. (1998). Yeni sağ, kamu yönetimi ve yerel yönetimler: Eleştirel bir bakış. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. (C:7, S:1, Ocak): 3-13.
- Alpay, R., Değirmenci, E. (2004). Bookchin ile buluşma. *Toplumsal Ekoloji*. (S:1, Bahar): 28-30.
- Anderson, T. L., Leal D. R. *Serbest piyasa ve çevrecilik*. (Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları).
- Arar, A. A., Sarıoğlu, E. (2004). 21.yüzyıl uluslararası ilişkilerinde zirveler. http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues_5/21nciUluslararasıİlişkiler.htm, (05.04.2004).
- Aruoba, Ç. (1997). Çevre ekonomisi, gelişme ekonomisi. *İnsan çevre toplum*. (Ankara, İmge Kitabevi). (Yay. Haz. R. Keleş, 2. Baskı): 172-192.
- Ata, S. (2002). Toplumsal ekoloji'nin politikası. *Toplumsal ekoloji*. (S: 1, Bahar): 21-27.
- Aygün, B., Mutlu, A. (2006). Ekolojik toplumun organik toplumla ilişkisi üzerine. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. (C: 62, Ocak-Mart): 4-35.
- Bolay, S. H. (1997). Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü, Ankara: Akçağ Yayınları, (7. Baskı).
- Bookchin, M. (1994). *Özgürlüğün ekolojisi*. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları). (Çev. A. Türker).
- Bookchin, M. (1996). *Ekolojik bir topluma doğru*. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları). (Çev. A. Yılmaz).
- Bookchin, M. (1999a). *Toplumu yeniden kurmak*. (İstanbul: Metis Yayınları). (Çev. K. Şahin).
- Bookchin, M. (1999b). *Kentsiz kentleşme*. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları). (Çev. B. Özyalçın).
- Bookchin, M. (2004). Municipalization: Community ownership of the economy. <http://www.social-ecology.org/article.php?story=20031118091103777>, (24.12.2004).
- Cangızbay, K. (2003). *Sosyalizm ve özyönetim*. (Ankara: Ütopya Yayınları).
- Carson, R. (2004). Vahşi kalkınmanın sonu ya da sürdürülebilir yoksulluğun başlangıcı. <http://www.ekolojikpolitika.org/modules.php?name=News&file=article&sid=19>, (08.03.2004).
- Cleaver, H. (2002). Doğa, neoliberalizm ve sürdürülebilir kalkınma: Charybdıs ve scylla arasında. *Özgür Üniversite Forumu*. (S.19, Temmuz-Eylül): 54-72.
- Çitci, O. (2000). *Yerel yönetimler sempozyumu bildirileri*. (Ankara: TODAİE Yayını), (Yay. Haz. B.A. Güler; A. Sabuktay): 681-684.
- Danek, D. (2002), Söyleşi. <http://uk.geocities.com/anarsistbakis/makaleler/bookchin-roportaj.html/170402>, (17.04.2002)
- Dickson, D. (1992). *Alternatif teknoloji*. (İstanbul, Ayrıntı Yayınları), (Çev. N. Erdoğan).
- Dursun, C. (2000). Çevre ve insan: Teorik bir yaklaşım. *Ekoloji Politik*. (Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı). (Ed. Göksel N. Demirer/Tezcan E. Abay): 39-75.

- Ergun, T. (1997). Postmodernizm ve kamu yönetimi. *Amme İdaresi Dergisi*. (30/4 Aralık): 3-16.
- Fişek, K. (1975). *Yönetim*. (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları).
- Geray, C. (2001). Kentleşme sorunlarının çözümü açısından küreselleşme, özelleştirme, yerelleşme ve yerel yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. (C:10, S:4, Ekim): 7-22.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü yol: Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi*. (İstanbul: Birey Yayıncılık), (Çev. M. Özay).
- Gökçe, G. (2003). Küreselleşme ve yerelleşme ilişkileri üzerine bir tartışma. *Yerel ve Kentsel Politikalar*. (Konya: Çizgi Kitabevi). (Der. M. A. Çukurçayır/A. Tekel): 205-224.
- Göktürk, G. (2005). Sivil toplum sektörü ve yozlaşma. <http://www.tercumangazete.com/yaz1380-60002-155.html> (18.07.2005).
- Göksu, S. (1996). Sürdürülebilir kalkınma nasıl tartışılmalı? *Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu*. (Ankara: TMMOB Yayını): 7-12.
- Görmez, K. (2003). *Çevre sorunları ve Türkiye*. (Ankara: Gazi Kitabevi), (Üçüncü Baskı).
- Göymen, K. (2000). Türkiye’de yerel yönetimler ve yönetim: Gereksinimler, önermeler, yönelimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. (C:9, S:2, Nisan): 3-13.
- Güler, B. (1998). *Yeni sağ ve devletin değişimi-yapısal uyarılama politikaları*, (Ankara: TODAİE Yayını).
- Güler, B. (2003). Yönetişim: Tüm iktidar sermayeye. *Praksis*. (S:9, Kış-Bahar): 93-116.
- Güler, B. (2004). Tekellerin yeni iktidar formülü: Yönetişim. <http://www.abyerelnet.org/ab/iyiyonetisim>. (22.05.2004).
- Keleş, R., Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim*. (Ankara: İmge Kitabevi). (4. Baskı).
- Keser, İ. (2003). *Liberber Teori*. (Ankara: Ütopya Yayınevi).
- Kovel, J. (2004). Radikal ekolojilerin diyalektiği. *Üç Ekoloji*. (S:2, Kış-İlkyaz): 99-107.
- Küresel Komşuluk (1996). (Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını). (Çev. B. Ç. Dişbudak).
- Mazrui, A. A. (1991). Sosyal darvinizmden günümüz modernleşme teorilerine: Bir tahlil geleneği. *Sosyoloji Yazıları*. (İstanbul: Ağaç Yayıncılık), (Der. İ. Sezal), 67-81.
- Merchant, C. (1992). *Radical Ecology*. (New York, London: Routledge).
- Mosse, D. (2002). Halkın bilgisi., Katılım ve patronaj: Kırsal kalkınmada eylemler ve temsiller. *Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı?*, (İstanbul: Demokrasi Kitaplığı), (Der. B. Cooke/U. Kothari, Çev. A. Çiğdem): 34-60.
- Mutlu, A. (2004). Ekolojik sorunlar ve karmaşık bir çözüm olarak kaos. *Doğa ve Çevre*, (İzmir: Biyologlar Derneği Yayını), (Ed.C. Gündüz ve Diğ.): 539-560.
- Mutlu, A. (2005). ‘Yeşil’ mide bulandırır bazen. <http://www.sosyalekoloji.org>, (02.01.2005).
- Nader, R. (1978). İşletmeler ve çevre kirlenmesi. *Yönetim*. (S:8, 1978): 50-56.
- Özdek, Y. (2001). Küresel yoksulluk ve küresel şiddet kıskacında insan hakları. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları Konferansı*. (Ankara: TODAİE Yayını): 1-44.

- Padovan, D. (2002). Toplumsal moral ilkeleri ve doğa'nın etiği. *Özgür Üniversite Forumu*. (S.19, Temmuz-Eylül): 122-141.
- Pepper, D. (1999). *Modern environmentalism: An introduction*, (London: Routledge).
- Sachs, W. (2004). Çevre. *Üç Ekoloji*. (Kış-İlkyaz 2004): 55-68.
- Sökmen, P. (2002). Dünya sistemine eklemleme çağında yeni gelişme anlayışları, yeni yönetim biçimleri. *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*. (Ankara: TODAİE Yayını): 597-610.
- Şahin, Ü. (2004). Bir truva atı olarak sürdürülebilir kalkınma. *Üç Ekoloji*. (S.1, Kış-İlkyaz): 9-30.
- Turan, F. (2002). Eko-anarşizm: Yeşil alternatif. *Düşünen Siyaset*. (S:11): 213-224.
- Türköne, M. (2003). *Siyaset*. (Ankara: Lotus Yayınları). (Ed. M. Türköne),
- Wilson-Jr., T. W. (1978). Çevre ile kalkınma arasında bir ilişki var mı? *Yönetim*. (S:8, 1978): 39-43.
- Yıkılmaz, N. (Tarihsiz). *Yeni dünya düzeni ve çevre*, (İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı).

Ahmet Mutlu,

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapıyor. Kentleşme ve çevre sorunları, yerel yönetimler, siyasal ekoloji alanlarında uzman olan Mutlu'nun ilgi alanları doğal ve kültürel çevre incelemeleri; doğa etkinlikleri; kırsal ve kentsel toplumsal yaşam incelemeleridir.

- *Assoc. Dr., Ondokuz Mayıs University, the Faculty of Economics and Administrative Sciences. As an expert on the fields of urbanization and environmental problems, local governments, political ecology, Mutlu is interested in natural and cultural environment, rural and urban social life.*
E-mail: meyreliahmet@gmail.com